

Выводы. Таким образом, экономическая модернизация является одним из элементов движущей силы, обеспечивающей обновление существующих видов экономической деятельности и реализации прогрессивных мер, направленных на преодоление экономического отставания в развитии сфер экономической деятельности, отрасли, предприятия, регионов страны. На грани усиления условий становления региональной и международной экономической конкуренции по укреплению продовольственной безопасности и удовлетворению потребностей населения в продукции животноводства предъявляются более жесткие требования к повышению ее качества и конкурентоспособности.

Использованная литература

1. Морозов Н.М. Методические рекомендации по реконструкции и техническому переоснащению животноводческих ферм. - М., - 2000.

2. Морозов Н.М. Повышение эффективности производства продукции животноводства. - М., - 2008.

QORAQALPOG‘ISTON RESPUBLIKASI SANOATINI DIVERSIFIKATSIYA SALOHİYATINI BAHOLASH YO‘NALISHLARI

Yusupova R.E., Muratbaeva S.

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali

Annotatsiya: *Qoraqalpog‘iston Respublikasi rivojlanishida tarkibiy o‘zgarishlarni chuqurlashtirish, iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarni modernizatsiya va diversifikatsiya qilish, raqobatbardoshligini oshirishning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Maqolada Qoraqalpog‘iston Respublikasida mavjud faoliyat turlari bo‘yicha klasterlar tuzishning yuqori salohiyati, shahar va tumanlarining diversifikatsiyalashuv darajasi tahlil qilindi, Qoraqalpog‘iston Respublikasida sanoat imkoniyatlaridan hisobga olib, bazi yo‘nalishlar bo‘yicha o‘rish nuqtalari aniqlandi.*

Kalit so‘zlar: *diversifikatsiya, ixtisoslashuv koeffitsenti, globallashuv, diversifikatsiyalashuv darajasi, klasterli yondashuv.*

Аннотация: *Углубление изменений в системе Республики Каракалпакстан, модернизация и диверсификация финансовых ресурсов экономики, унификация основных направлений повышения ее устойчивости. В статье отмечена высокая компетентность сборки кластеров Республики Каракалпакстан по видам деятельности, проведен анализ уровней диверсификации городов и районов, от промышленности Республики Каракалпакстан, отмечены конкретные моменты в некоторых направлениях.*

Ключевые слова: *диверсификация, коэффициент специализации, глобализация, уровень диверсификации, кластерный подход*

Abstract: *Deepening the changes in the system of the Republic of Karakalpakstan, modernizing and diversifying the financial resources of the economy, unification of the main directions of increasing its stability. In the article,*

the high competence of the assembly of clusters in the Republic of Karakalpak for the types of activities, the analysis of the levels of diversification of cities and districts, from the industry in the Republic of Karakalpakstan, specific points were made in some directions.

Key words: *diversification, specialization coefficient, globalization, level of diversification, cluster approach.*

Bugungi globallashuv va raqobatning kuchayib borishi sharoitida hududlarning barqaror va samarali rivojlanishi mamlakat barqaror iqtisodiy o'sishning eng muhim omili hisoblanadi. Mamlakatimizda olib borilayotgan hududiy siyosat, innovatsion o'zgarishlarga e'tibor qaratgan holda, rivojlanishning yangi zahiralarini topishga hamda global iqtisodiy munosabatlarga kirish imkoniyatlarini topishga qaratilgan.

Qoraqalpog'iston Respublikasi rivojlanishida tarkibiy o'zgarishlarni chuqurlashtirish, iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarni modernizatsiya va diversifikatsiya qilish, hududlarni integratsiyalashgan va muvozanatli rivojlantirish, ularning salohiyatidan samarali foydalanish kabi omillar, raqobatbardoshligini oshirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi iqtisodiyotida sanoat tarmoqlarining o'rnini muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, sanoat mahsulotlarining YaHMdagi ulushi 2017 yilda 25,4% ni tashkil qilgan bo'lsa, 2021 yilda 26,7% ni tashkil qilgan. 2017-2021 yillar davomida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining bevosita tashabbuslari bilan mamlakatda amalga oshirilayotgan keng ko'lamlı islohatlar (valyuta bozorini erkinlashtirish, Markaziy Osiyo davlatlari bilan erkin savdo munosabatlarini o'rnatilishi, Orolbo'yi mintaqasini ekologik innovatsiyalar hududiga aylantirishi, yangi Soliq kodeksini joriy etilishi, katta infratuzilmaviy loyihalarni amalga oshirilishi) bilan birgalikda koronavirus pandemiyasining salbiy oqibatlarini oldini olish maqsadida, uni yumshatishga qaratilgan puxta o'ylanib, tashkillashtirilgan tizimli yondoshuvlar, shuningdek, qabul qilinayotgan maqsadli dasturlar so'nggi yillarda Qoraqalpog'iston Respublikasida sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini barqaror o'sish bilan o'ziga xos ahamiyatli hisoblanadi. 2021 yilda Qoraqalpog'iston Respublikasida sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmi, 2020 yilga nisbatan 107,4%ni tashkil qilgan. O'zbekiston Respublikasi sanoat ishlab chiqarishi tarkibida Qoraqalpog'iston Respublikasining ulushi 3,8%ni tashkil qiladi.

Tahlillarimizdan ko'rinadiki, Qoraqalpog'iston Respublikasida sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 2017 yilda 6773,3 mlrd.so'mni tashkil qilgan bo'lsa, 2021 yilda ushbu ko'rsatkich 16630,4 mlrd.so'mni tashkil qilib, deyarli 2,5 baraborga o'sgan ekanligini ko'rish mumkin (1-jadval).

1-jadval

Qoraqalpog'iston Respublikasi sanoatining asosiy ko'rsatkichlar¹

	2017	2018	2019	2020	2021
Sanoat mahsulot hajmi, mlrd.so'm	6773,3	10911,9	12736,1	13981,3	16630,4

¹ Qoraqalpog'iston Respublikasi Statistika Qo'mitasi ma'lumotlari. www.stat.uz

Sanoat mahsulot ishlab chiqarishining sur'ati, o'tgan yilga nisbatan foizda	111,1	106,2	105,1	102,5	107,4
--	-------	-------	-------	-------	-------

Shuningdek, respublikada sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarishining o'sish sur'ati 2021 yilda 2020 yilga nisbatan 107,4 foizga o'sgan. Ammo, pandemiya oqibatida o'sish sur'atlari ancha pasayganligini ko'rish mumkin. Ya'ni, 2020 yilda 2019 yilga nisbatan 102,5 foizga o'sgan xalos.

Tadqiqot jarayonida sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini tumanlar kesimida tahlil qilindi. Respublikada sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmi bo'yicha, 2021 yilda Nukus shahri (56,3%), Taxiatoş tumani (13,0%), Qo'ng'iro't tumani (4,7%) hamda Amudaryo tuman(3,1 %)lari yetakchilik qilgan (2-jadval).

2-jadval

Qoraqalpog'iston Respublikasi bo'yicha jami sanoat ishlab chiqarish hajmida tumanlar ulushi(jamiga nisbatan foizda)²

	2017	2018	2019	2020	2021
Qoraqalpog'iston Respublikasi	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nukus shahri	67,2	71,3	64,2	56,2	55,7
Amudaryo tumani	3,4	2,9	2,9	3,0	3,1
Beruniy tumani	3,0	2,1	2,1	2,6	2,9
Bo'zatov tumani	-	-	0,2	0,8	0,2
Qorao'zak tumani	1,1	1,3	1,6	1,6	2,1
Kegeyli tumani	1,9	1,6	1,5	2,1	1,2
Qo'ng'iro't tumani	2,9	2,0	2,0	4,7	4,8
Qonliko'l tumani	1,4	1,6	2,2	2,4	2,1
Mo'ynoq tumani	2,4	2,6	3,2	1,1	1,3
Nukus tumani	0,6	0,6	1,9	2,0	1,7
Taxiatoş tumani	5,3	5,3	8,1	10,5	13,0
To'rtko'l tumani	2,5	2,2	2,3	3,1	3,1
Xo'jayli tumani	4	3	2,7	3,2	1,8
Chimboy tumani	1,8	1,3	1,5	1,8	1,6
Shumanay tumani	0,3	0,4	0,4	1,1	1,1

Respublikada sanoat ishlab chiqarishi hajmi Bo'zatov(0,2%), Shumanay (1,1%), Kegayli (1,2%), Mo'ynoq (1,3 %) va Taxtako'pir (1,3%) tumanlarida saqlanib qolmoqda. Umuman sanoat ishlab chiqarish hajmi past bo'lgan tumanlarda diversifikatsiya jarayonlarini jadallashtirish hisobiga, ularning ulushi ko'paytirish mumkin bo'ladi.

Tahlillarimiz shuni ko'rsatadiki, Qoraqalpog'iston Respublikasida 2021 yilda 2017 yilga nisbatan sanoat mahsuloti hajmi sezilarli darajada oshgan (3-jadval).

² Qoraqalpog'iston Respublikasi Statistika Qo'mitasi ma'lumotlari. www.stat.uz

**Qoraqalpog‘iston Respublikasida sanoat tarmog‘i ko‘rsatkichlari
dinamikasi, mlrd.so‘m³**

Yillar	2017	2018	2019	2020	2021
Sanoat mahsuloti hajmi, mlrd.so‘m.	6 773,3	10 911,9	12 736,1	13 981,3	16 630,4
<i>Shu jumladan:</i>					
Oziq-ovqat	933,2	1 186,1	1 541,1	1 993,8	2 118,7
Metallurgiya	0,7	0,5	2,9	2,7	6,3
Kimyo	4 050,6	6799,6	7227	7291,2	8760,3
Yengil sanoat	578,3	751,9	1048,1	1539,4	1953,6
Energetika	446,8	596,1	1100,5	1558,8	2100,7
Tog‘-kon	234,7	356,7	503,6	154	161,6
Qurilish materiallari	25,8	31,4	43,5	48,6	46,5
Boshqalar	503,2	1189,6	1269,4	1392,8	1482,7

Respublikada 2021 yilda jami sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish 16630,4 mlrd.so‘mni tashkil qilib, 2017 yilga nisbatan 2,5 barobardan ziyodga o‘sgan. Umuman, Respublikada so‘nggi besh yillikda oziq-ovqat sanoati mahsulotlari ishlab chiqarish 2,3 barobarga, metallurgiya sanoati mahsulotlari ishlab chiqarish 9 barobarga, kimyo sanoati mahsulotlarini ishlab chiqarish 2,2 barobarga, yengil sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish 3,4 barobarga, energetik sanoatida ishlab chiqarish 4,7 barobarga o‘sganligi ko‘rish mumkin (3-jadval).

Shuni alohida ta’kidlash lozimki, Qoraqalpog‘iston Respublikasida qurilish sanoatini yirik markazini yaratish uchun katta imkoniyatlari mavjud. Biroq tegishli ishlab chiqarish infatuzilmasining mavjud emasligi har yili katta transport xarajatlari bilan marmar, sement, g‘isht, gips olib kelinmoqda. Ammo, bu mahsulotlarni Respublikada ishlab chiqarish imkoniyatlari mavjud bo‘lib, hatto eksport qilish mumkin edi.

Qoraqalpog‘iston Respublikasidagi mavjud faoliyat turlari bo‘yicha o‘tkazilgan tadqiqotlar shahar va tumanlar sanoatida quyidagi chuqur ixtisoslashuv, ya’ni klasterlar tuzishning yuqori salohiyati mavjudligini ko‘rsatdi:

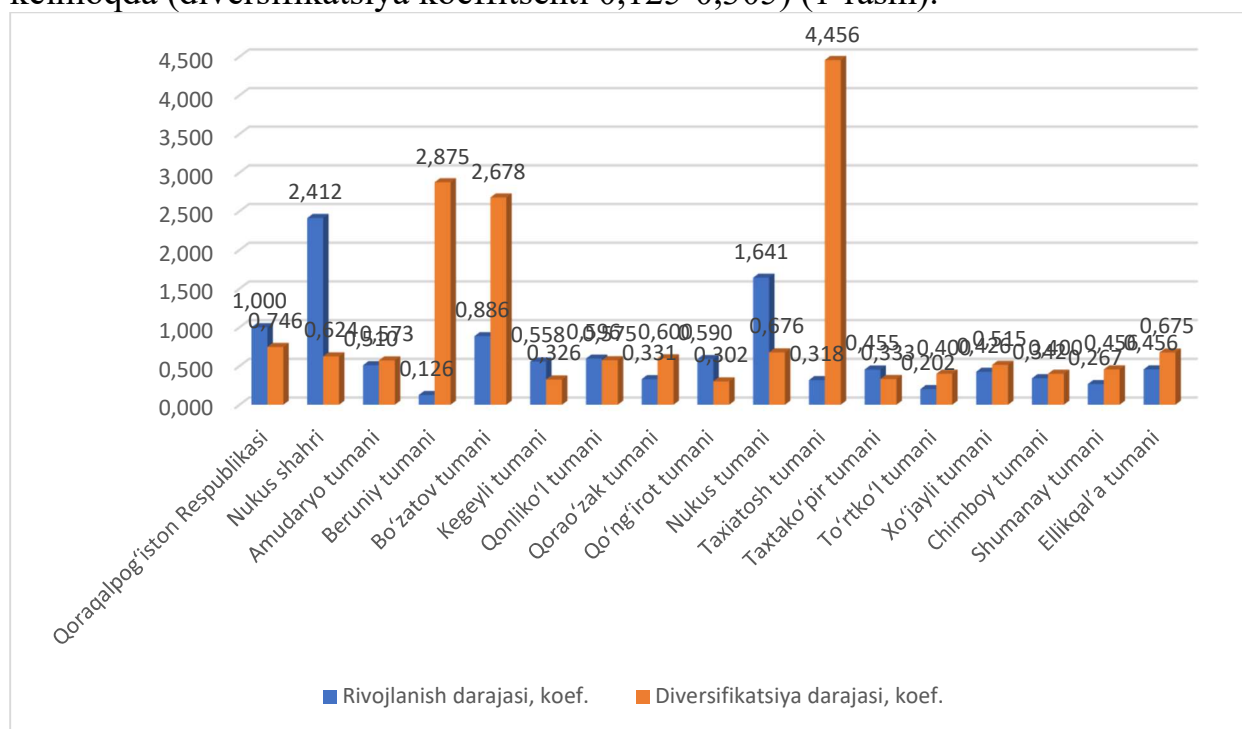
- qurilish materiallari sanoati bog‘liq faoliyatga (Nukus shahri, Beruniy tumani, Qorao‘zak tumani);
- oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish bilan bog‘liq bo‘lgan faoliyatga (Nukus shahri, Taxiatosh tumani);
- to‘qimachilik sanoati mahsulotini ishlab chiqarishga (Amudaryo, Shumanay tumanlari);
- neft-kimyo sanoatini bilan bog‘liq faoliyatga (Qo‘ng‘irot tumani);
- shisha va oyna ishlab chiqarish bilan bog‘liq bo‘lgan faoliyatga (To‘rtko‘l tumani);

³ Qoraqalpog‘iston Respublikasi statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif ishlanmasi

Qoraqalpog‘iston Respublikasining neft-gaz xom ashyosini qazib olish, oziq-ovqat, to‘qimachilik, kimyo mahsulotlarini, qurilish materiallari, mebel ishlab chiqarishga ixtisolashuvi, asosan, boy xom-ashyo bazasi, foydali qazilmalar konlari hamda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari mavjudligi bilan izohlanadi. 2021 yilning o‘zida respublikada ishlab chiqarish sanoatining tarkibida kimyo mahsulotlari ishlab chiqarish ulushi - 61,6%, to‘qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarish ulushi - 14,2%, oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish ulushi - 14,9% va boshqa ishlab chiqarish mahsulotlar ulushi – 9,3%ni tashkil etgan⁴.

Natijada Qoraqalpog‘iston Respublikasi sanoati diversifikatsiyalashuvi bo‘yicha 2017-2021 yillarda o‘shish tendentsiyasi kuzatilib, 2020 yilda Respublika o‘rta darajaga (0,725) ega bo‘lgan hududlarga kirgan. Mintaqalarda ushbu ko‘rsatkichning 0,833 dan pastligi shaharlar va tumanlar kesimida sanoat diversifikatsiyasi yetarli darajada emasligini bildiradi, ya‘ni Qoraqalpog‘istonda bu borada mo‘tadil diversifikatsiya jarayonlari kuzatilmoqda.

Shu bilan birga muayyan bir faoliyat turi hudud sanoatida 70%dan ortiq tashkil etgan Qo‘ng‘irot (kimyo mahsulotlarini ishlab chiqarishning sanoatdagi ulushi 76,1%), Amudaryo (to‘qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish 72,5%), Beruniy (qurilish materiallari sanoati 73,4%) va Qorao‘zak (qurilish materiallari ishlab chiqarish 72,7%) tumanlarida sanoat diversifikatsiyasi past darajada qolib kelmoqda (diversifikatsiya koeffitsenti 0,125-0,305) (1-rasm).

1- rasm. Qoraqalpog‘iston Respublikasi shahar va tumanlarining diversifikatsiyalashuv darajasi⁵

Xulosa qilib aytganda, Qoraqalpog‘iston Respublikasi sanoatining rivojlanish tendentsiyalari, uning mintaqa iqtisodiyotida tutgan o‘rni va

⁴ Manba: Qoraqalpog‘iston Respublikasi Davlat statistikasi boshqarmasi ma'lumotlari.

⁵ Hududlar sanoat rivojlanish darajasi (coef.) aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan tuman/shahar ko‘rsatkichining respublika ko‘rsatkichi bilan solishtirgan holda hisoblangan

hozirgi holati ilmiy asoslangan holda tahlil qilindi. Shuningdek, respublikada ishlab chiqarishining ixtisoslashuvi, raqobat ustunliklari, diversifikatsiya darajasi, ishlab chiqarishning o'sish nuqtalari yoritib berildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 8 avgustdagi "Hududlarning jadal ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashga doir ustuvor chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3182 sonli qarori;
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 7 martdagi "Hududlarda aholini tadbirkorlikka keng jalb qilish va oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4231-sonli qarori.www.lex.uz.
3. Fayziyeva Sh.>Yuldasheva N. The role of livestock research in the development of the countrys economy. ACADEMICIA: An International multidisciplinary research Jurnal.<https://saarj.com> ISSN:2249-7137vol.11. Issue 2.February 2021; 122-b

QISHLOQ XO'JALIGIDA AXBOROT-KOMMUNIKATSION TEKNOLOGIYALARI MAQSADI.

Nasirov B.M., Qo'zibayeva K.Q., Qarshiyeva F.I., Eshpo'lotov J.SH.
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali

Annotatsiya. Ushbu maqolada axborot tizimlari va texnologiyalari fanining asosiy mavzularidan biri bo'lgan qishloq xo'jaligi boshqaruv faoliyatida axborot texnologiyalarining ahamiyati" to'g'risida fikr yuritiladi. Qishloq xo'jaligini boshqaruvi borasida nazariy va amaliy bilimlar berib boriladi. Xalq xo'jaligining asosiy tarmog'i bo'lgan qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishni tashkil etish va boshqarishda axborot kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash yuqori samaradorlikka erishishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Shuning uchun ham yuqori salohiyatga va malakaga ega bo'lgan qishloq xo'jaligi bo'yicha mutaxasislarni tayyorlashda qishloq xo'jaligida axborot texnologiyalar fanining o'rni beqiyosdir.

Kalit so'zlar. Axborot texnologiyalari, Informatsion texnologiyalari (IT), qishloq xo'jaligi, agrosanoat, axborot maslahat markazi (AKM), internet qidiruv tizimlari, Global joylashishni aniqlash tizimi (GPS), Geografik axborot tizimi (GIS)

Аннотация. В данной статье рассматривается значение информационных технологий в управлении сельским хозяйством, что является одной из основных тем науки об информационных системах и технологиях. Даются теоретические и практические знания по управлению сельским хозяйством. Использование информационных и коммуникационных технологий в организации и управлении производством в сельском хозяйстве, являющемся основной отраслью народного хозяйства, является одним из основных факторов достижения высокой эффективности.